

Hi ha l'únic bosc de roure reboll de Catalunya

Muntanyes de Prades, les serres oblidades

Màrius Domingo

MESTRE I NATURALISTA

Al bell mig de les comarques tarragonines, ben a prop de la mar, delimitant les planes interiors i formant part de la serralada Pre-litoral, s'alcen les *muntanyes de Prades*, un conjunt de serres que s'enlairen fins a 1.201 m s.n.m. i que acullen boscos centenaris i cingleres espectaculars. Al seu interior nien les espècies d'ocells i mamífers més interessants del país i la seva flora inclou particularitats tan importants com l'únic bosc de roure reboll del Principat de Catalunya.

La plaça i la inconfusible font rodona de Prades, la vila vermella.

Malgrat això, i malgrat també la seva proximitat a nuclis habitats importants, com ara Reus, Tarragona, Valls i Montblanc, les **muntanyes de Prades** són la gran assignatura pendent dels catalans; fa molts anys que s'hi demana alguna mena de protecció, però aquesta no arriba mai, o arriba de manera totalment insuficient, tal com veurem més endavant. Potser encara hi som a temps, cal potenciar aquestes muntanyes com a proper Parc Natural, és "l'ara o mai" d'un dels darrers pulmons verds de la Catalunya meridional.

Amb aquest article ens introduïrem en els valors i les belleses naturals que hi podem trobar.

El relleu

Com s'ha dit suara, les **muntanyes de Prades** no són pas una serralada sinó un conjunt orogràfic, podríem dir-ne un agrupament de serres que s'orienten en direcció NE-SW, tot seguint la línia de les serralades Pre-litoral i litoral catalanes (catalànids). D'aquesta manera, queda clar que no es pot parlar de *serra de Prades*; en tot cas, podríem parlar de **serra Alta**, **serra de l'Embestida**, **serra Llargà**, **els Motllats**, **serra Gran**, **serrat de Cantacorbs**, **serra del Pou**, **mola Roquerola**, **mola d'Estat**, etc.

Aquest conglomerat orogràfic forma un conjunt tabular, on predominen els altiplans, encara que també hi podem trobar relleus esquerps i alterosos. Sovintegen alçades per damunt dels 1.000 m, essent el tossal de la Baltasana el punt de màxima alçada, en assolir 1.201 m.

Geològicament podem dir que les formen dues unitats ben diferenciades: el sòcol hercinià i la cobertora alpina. La primera, el

Àguiles perdiueres (*Hierazetus fasciatus*), al niu.
Un dels rapinyaires més típics de la zona.

sòcol hercinià, és formada per les roques més antigues que constitueixen aquestes muntanyes; així doncs, podrem comprovar que han sofert moltes modificacions i són fortament afectades per l'erosió; el relleu és, doncs, suau, en forma de turons, amb algunes agulles i cingles aïllats. La segona unitat, la cobertora alpina, formada per roques triàsiques i juràsiques, amb una resistència variable a l'erosió, és la que adquireix l'esmentada forma tabular, amb grans cingles abruptes i continus, coronats per extenses superfícies planes i valls fortament tallades allà on la roca és més tova.

En aquesta cobertora alpina és on trobem una de les particularitats més interessants, des del punt de vista geològic, de les muntanyes de Prades: són els importants jaciments de fòssils de les dolomies fines taulejades del Muschelkalk superior, o, dit de manera més senzilla, de la pedra d'Alcover. Hi podem trobar princi-

palment meduses, petxines, peixos, rèptils, amfibis i restes vegetals, caracteritzats pel seu extraordinari estat de conservació; podem subratllar-ne, per exemple, el peix *Alcoveria brevis* i el pre-ocell *Cosessaurus aviceps*.

La vegetació

A l'interior de les muntanyes trobem una vegetació molt ben conservada que correspon de forma quasi exacta a la vegetació natural que hom espera trobar a la zona per raó de la seva situació geogràfica, alçada i climatologia. Aquest fet és degut a la baixa ocupació humana que des de sempre han tingut aquestes serres, molt accentuada els darrers anys. Així, podem observar que els conreus envolten les muntanyes i s'hi troben en estretes franges al voltant dels nuclis habitats a l'interior del massís.

Bàsicament, la cobertora vegetal de les muntanyes de Prades

és formada per boscos, alterats en major o menor grau, i esquitxats amb les discontinuïtats de les cingleres, els roquissars, les tarteres i les riberes. També hi trobem extenses zones on no es desenvolupa el bosc i sols es presenta una esclarissada vegetació de brolles i màquies, ja sigui per la destrucció del bosc anterior o pels condicionaments de diverses menes, com ara climàtics.

Entrant més a fons en la descripció dels boscos, podem dir que s'hi troben representats tots els autòctons del país excepte l'avetosa, la fageda i la pineda de pi negre. De tota manera, l'extensió d'algunes comunitats, és clar, és molt reduïda, però això ens serveix per a demostrar la gran varietat d'ambients, que ens és donada pel contacte amb la zona del límit d'alguns representants d'ambients euro-siberians, pel N i d'uns altres d'ambients ibèrics, pel S. Potser la vegetació més característica d'aquests boscos és

El roure reboll (*Quercus pyrenaica*) té al Tossal de la Baltasana l'únic bosc del Principat.

l'alzinar mediterrani (*Quercetum ilicis galloprovinciae*), que es troba per sota dels 750m; és el bosc amb més cobertura vegetal i és, pràcticament, una petita selva tropical. També hi trobem l'alzinar muntanyenc (*Quercetum mediterraneo-montanum*) i el carrascar (*Quercetum rotundifoliae*).

Quant a les rouredes, a les zones obagues altes creix la roureda de roure martinenc (*Quercetum pubescentis*), als altiplans calcaris es desenvolupa la roureda de roure valencià (*Violo-Quercetum valentinae*) on es troben pins rojos (*Pinus sylvestris*) i pinasses (*Pinus nigra*). Però, en aquest grup, hi trobem el bosc més característic, que té al **tossal de la Baltasana** l'única roureda coneguda al Principat de Catalunya: és la roureda de roure reboll (*Quercus pyrenaica*), que creix per damunt dels 900 m al substrat silici; aquesta roureda afegeix un grau més de valor a les nostres muntanyes i s'ha de conservar per damunt de tot.

Si anem a les pinedes, trescant per l'interior de la muntanya

podem comprovar l'existència de la pineda primària de pi roig amb boixerola (*Arctostaphylo-Pinetum catalaunicae*), als sòls alts, obacs i silícics, potser la més característica i valuosa, pel seu impressionant aspecte. També, amb major representació, la pineda secundària de pi roig i les pinedes de pi blanc (*Pinus halepensis*), que ocupen les terres baixes i presenten el major problema pel seu grau alt de pirofitisme, que les fa especialment assequibles als incendis forestals.

En menor extensió, s'hi troben també pinedes de pinassa (*Pinus nigra*), de pinastre (*Pinus pinaster*) i de pi pinyoner (*Pinus pinea*).

A les zones obagues, de vegades als punts alts, però també a les fondalades i barrancs, podem observar teixedes (*Taxus baccata*) amb abundància de grèvol (*Ilex aquifolium*), comunitat que sempre ocupa extensions molt reduïdes i que ha de ser protegida contra tota explotació.

Finalment, cal esmentar les castanyedes (*Castanea sativa*), boscos introduïts, però, que s'han

adaptat a la perfecció i els trobarem de forma relativament freqüent als sòls silícics.

No ens estendrem en la descripció de les comunitats menors, com ara, les brolles o els prats, ja que ens ocuparia una extensió que no correspon a la intenció d'aquest article; sols direm, a tall de cloenda del capítol de vegetació, que hi ha representats a la zona una sèrie d'endemismes propis del país, a part del roure reboll: així, podem parlar de *Sedum elegans*, *Galium rotundifolium*, *Spergularia segetalis*, *Lavandula pedunculata*, *Minuartia dichotoma*, *Senecio doria*, *Evax pygmaea*, *Jasione crispa*, *Cistus populifolius*, *Salix tarraconensis*, etc. Sense oblidar la interessant particularitat de la brolla xeroacàntica (*Erinaceo-Anthyllidetum montanae*) i la presència d'alzina surera (*Quercus suber*).

La fauna

De la mateixa manera que hem fet a l'apartat de vegetació, aquí hem de parlar d'un seguit de factors que influeixen en la composició del

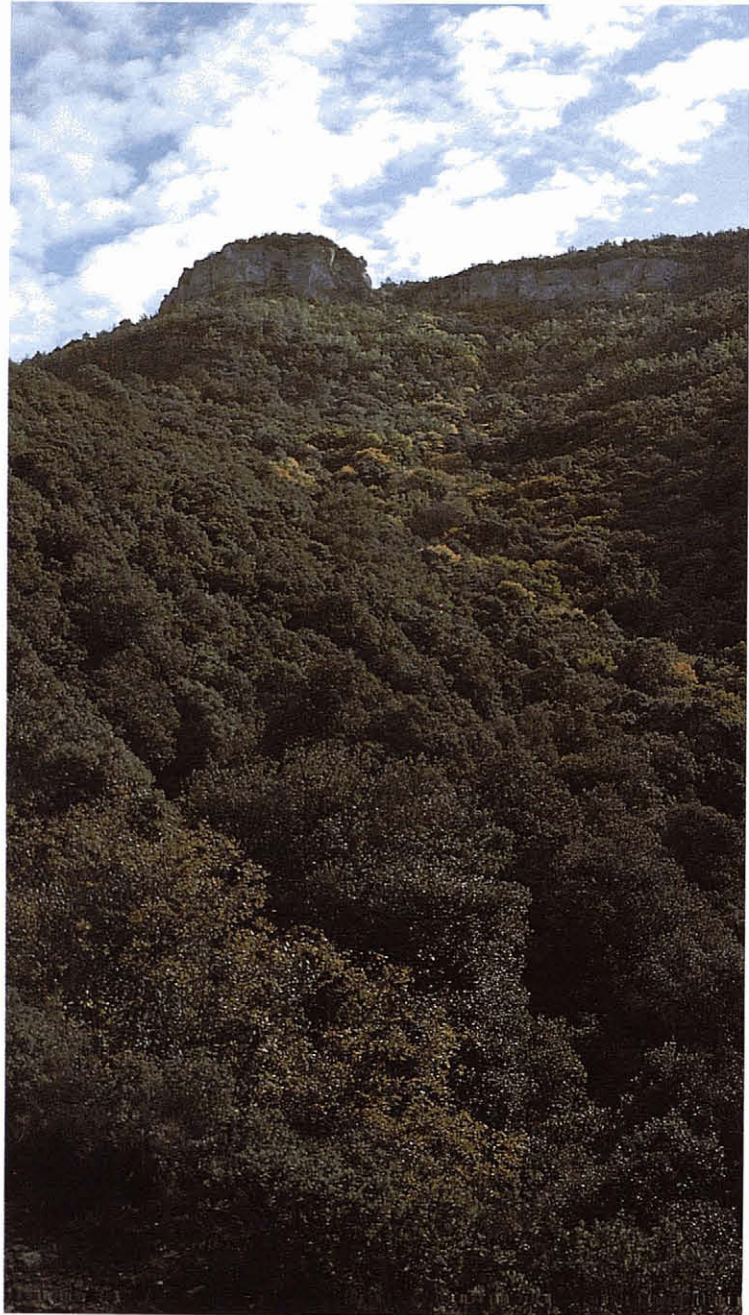
poblament faunístic. D'una banda, el suara esmentat poblament reduït des de sempre, que fa que s'hi puguin localitzar ambients completament feréstecs amb poca o nulla pressió humana. D'altra banda, el contacte d'ambients des del punt de vista climàtic, que fa que a la zona es barregin espècies totalment euro-siberianes amb unes altres de típicament mediterrànies, amb particularitats pròpies d'haver estat antigament un refugi durant la regressió glacial.

Amb tot això, ens adonarem que la gran varietat d'ambients vegetals, geològics i climàtics ens portarà a una gran diversitat faunística; si ens centrem en xifres, podem parlar de la presència de 10 espècies de peixos, 8 d'amfibis, 12 de rèptils, 34 de mamífers i més de 150 d'ocells, això, és clar, deixant de banda els invertebrats i tenint ben present la manca de prospecció en alguns grups concrets.

Anant una mica a pams, començarem pels peixos; quant a ictiofauna, destaca la importància dels rius **Brugent i Glorieta**, com a principals nuclis. Hi veurem barbs (*Barbus haasi* i *Barbus graellsii*), madrilles (*Chondrostoma toxostoma*), bagres (*Leuciscus cephalus*) i truites (*Salmo trutta*), com a més corrents, si bé hi ha més espècies de forma més esporàdica, com ara *Rutilus arcasii*, *Micropterus salmoides*, etc.

A l'apartat dels rèptils i amfibis és on trobem menys peculiaritats, de manera que la fauna estarà composta de les espècies típiques de les serres properes, com ara, la serp verda (*Malpolon monspessulanus*), la serp blanca (*Elaphe escalaris*), l'escurçó (*Vipera latasti*), la granota verda (*Rana perezi*), la reineta (*Hyla meridionalis*), el tòtil (*Alytes obstetricans*), les sargantanes (*Psammodromus algirus*, *Podarcis hispanica*), el llangardaix (*Lacerta lepida*), la serp de vidre o lliçona (*Anguis fragilis*), la salamandra (*Salamandra salamandra*), el tritó (*Triturus marmoratus*), etc.

Quant a mamífers, es poden destacar d'una forma molt espe-

L'Alzina de la Pena, un dels boscos més espessos que es poden trobar a la Catalunya meridional.

cial els poblaments de carnívors, com ara la llúdriga (*Lutra lutra*), el gat salvatge (*Felis sylvestris*), el turó europeu (*Mustela putorius*) i la fagina (*Martes foina*), com també el gat mesquer (*Genetta genetta*), la mostela (*Mustela nivalis*), el toixó (*Meles meles*) i potser algun més de major escassetat a escala nacional, sense oblidar la guineu (*Vulpes vulpes*). Hi

ha uns quants mamífers més que no són tan espectaculars, però que la seva presència és d'una gran importància, com ara, la musaranya menuda (*Sorex minutus*), la llebre (*Lepus europaeus*) i la rata d'aigua (*Arvicola sapidus*).

Però, més enllà de presències concretes destacables, la importància de la mastofauna de

les muntanyes de Prades rau en un poblament ric i ben conservat, en uns ecosistemes variats i diversos que mantenen quasi tota la riquesa ecològica que les característiques de la zona permeten, tret d'alguna absència concreta provocada per la pressió humana directa exercida en uns altres temps, com ara la d'alguns dels grans carnívors i tots els grans herbívors. Cal tenir ben present, però, que algunes d'aquestes mancances poden ser fàcilment arranjades amb reintroduccions; per exemple, una de les més clares i d'immediata realització, si s'escau, per causa de la seva importància ecològica seria la del cérvol (*Cervus elaphus*) a les zones boscanes.

Finalment, amb els ocells ens trobem amb circumstàncies molt similars a les que esmentàvem sobre els mamífers: la veritable importància de l'ornitofauna d'aquestes serres radica en la seva globalitat. Efectivament, la gran varietat d'ambients i el seu bon estat de conservació fan que s'hi trobi de forma relictual un exemple del que havia estat antigament el poblament ornític de la Catalunya mediterrània, amb presència de gran quantitat d'espècies típicament euro-siberianes. Però si cal esmentar algun ocell en concret, ho farem amb les espècies que més indiquen el bon estat dels ecosistemes, per exemple, els rapinyaires; a l'interior d'aquestes serralades nien les àguiles perdiuera (*Hieraetus fasciatus*) i daurada (*Aquila chrysaetos*), i així mateix la marcenca (*Circus gallicus*). També l'astor i l'esparver (*Accipiter gentilis* i *Accipiter nisus*), el falcó pelegrí i el mosatxut (*Falco peregrinus* i *Falco subbuteo*), el duc i el mussol banyut (*Bubo bubo* i *Asio otus*), entre alguns altres. També podrem observar la merla d'aigua (*Cinclus cinclus*) i el blauet (*Alcedo atthis*), el pica-soques blau i el picot garser gros (*Sitta europaea* i *Dendrocopos major*). Cal no oblidar tampoc el pela-roques (*Tichodroma muraria*), el pinsà borroner (*Pyrrhula pyrrhula*), l'escorxador (*Lanius collurio*), el còlit

negre i la merla roquera (*Monticola saxatilis*).

Tot plegat fa de la fauna un conjunt variat i ric pel qual ja val la pena de visitar la zona.

La petjada humana

Tal com hem dit repetidament, aquesta zona és i ha estat típicament poc poblada des de sempre; molt probablement en aquest aspecte hi ha influït decisivament la duresa del clima i la dificultat de comunicacions. Això no obstant, la importància històrica és molt gran: només cal referir-se a la presència del monestir de Poblet, bastit el 1151, on hi ha enterrats alguns reis catalans i que ha estat un dels principals punts de defensa i divulgació de la cultura del país en etapes anteriors de la nostra història.

El fet que una part del patrimoni forestal de la zona pertanyés durant molt temps al monestir, n'ha marcat d'una manera molt decisiva la conservació, i ha fet possible, en part, que avui ens arribi en un estat tan positiu. Així, podem gaudir avui de l'única zona protegida de tot el massís: el **Paratge Natural d'Interès Nacional de la vall del Monestir de Poblet**, que es redueix, en realitat, al mateix monestir i una petita zona de bosc al seu voltant. Aquesta figura, creada el 1984, és l'únic i minso reconeixement oficial de la gran vàlua d'aquest patrimoni. Val a dir, a més, que és un reconeixement sobre el paper, ja que la gestió del PNIN es pot considerar que no existeix en realitat.

No obstant això, cal dir que les muntanyes de Prades han estat incloses dins el Pla d'Espais d'Interès Natural com a zona que cal protegir, afegint-hi que la figura esperada és la de Parc Natural. Però ens pensem que l'esmentat PEIN (elaborat conjuntament pel Departament de Política Territorial i el d'Agricultura) no ha estat encara aprovat i, en canvi, les amenaces i les destruccions actuals del massís s'acceleren i són ben reals.

Si ens remuntem al 1976, el Llibre Blanc de la Gestió de la Na-

tura als Països Catalans ja ens parla de la zona com "un dels parcs naturals en potència més clars de tot el país", però això, 14 anys més tard, continua essent així, és a dir, continua essent "en potència".

Afortunadament, encara hi som a temps: la sobreexplotació forestal, la massiva aflluència humana, les explotacions de pedres, l'erosió del sòl, els incendis forestals, les urbanitzacions incontrolades... encara no han malmès totalment la riquesa natural d'aquest bocí de país; s'hi ha de fer alguna cosa, i s'ha de fer de forma urgent.

Un Parc Natural ben gestionat, que inclogui el PNIN del Monestir i alguna Reserva Parcial i Integral seria una correcta solució per al futur de la zona, una solució volguda pels seus habitants, com es fa manifest tot sovint, i volguda també per l'Administració, tal com hem dit anteriorment, que en tot cas sols és qüestió de temps.

Amb la legislació actual, la figura de Parc Natural és la que fa més compatible una racional utilització dels recursos naturals d'una zona concreta, que hi permeti la permanència dels pobladors permanents, i en conservi la riquesa ecològica, geològica i, fins i tot cultural i històrica; és "l'ara o mai"; ¿Volem continuar gaudint de les muntanyes de Prades tal com les hem trobades i fins i tot millor, o hem d'assistir impotents a la seva agonia i destrucció? Reflexionem, però no 14 anys més, si no, potser serà massa tard.

M. D. □